

VIINIT ELINTARVIKELIIKKEISIIN LÄNSI-VIRGINIASSA JA IOWASSA

ESA ÖSTERBERG

Kun kieltolaki kumoutui Yhdysvalloissa vuonna 1933, alkoholijuomien tukku- ja vähittäiskaupan kontrollointi siirtyi liittovaltiolta osavaltiolle. Kontrollikoneistoa rakentaessaan eri osavaltiot päätyivät toisistaan poikkeaviin ratkaisuihin. Perusvaihtoehtoina olivat joko monopolijärjestelmän pystyttäminen tai alkoholijuomien myynnin luovuttaminen yksityisille luvanvaraisena. Luonnollisestakaan sekä monopoliiin että toimilupaan perustuvaa järjestelmää ei toteutettu samanlaisena eri osavaltioissa. Lisäksi tarjolla oli muitakin ratkaisuja, ja esimerkiksi Kansasin, Mississippin ja Oklahoman osavaltiot päätyivät kielto-lain jatkamiseen; Mississipissä kieltolaki purettiin vasta vuonna 1966.

Kaikissa niissä osavaltioissa, joissa oli toiminnassa vähittäismyyntimonopoli, väkeviä alkoholijuomia myytiin ainoastaan monopolin myymälöissä. Monissa osavaltioissa myös viinien vähittäismyynti oli otettu osavaltion monopoliksi.

Vuoden 1970 jälkeen ainakin kuudessa Yhdysvaltojen osavaltiossa, nimittäin Idahossa, Iowassa, Länsi-Virginiassa, Mainessa, Virginiassa ja Washingtonissa, sekä Kanadan puolella Quebecin maakunnassa monopolijärjestelmää on purettu joko kaikkien viinien, tuontiviinien tai väkevien viinien osalta. Monopolin osittainen purkaminen on yleensä johtanut viinejä myyvien kauppojen lukumäärän lisääntymiseen ja alkoholin saatavuuden paranemiseen kauppojen pidempien aukioloaikojen vuoksi. Usein saatavuus on parantanut myös siksi, että kilpailu on johtanut

alkoholijuomien hintojen alenemiseen ja että yksityiset liikkeet myyvät alkoholia luotolla, mitä monopolimyymlät eivät tehneet.

Seuraavassa tarkastelen kahta Alexander Wagenaarin ja Harold Holderin kirjoittamaa artikkelia, joissa on tutkittu monopolijärjestelmän purkamisen vaikutuksia Länsi-Virginiassa ja Iowassa (Holder & Wagenaar 1990; Wagenaar & Holder 1991).

Ensimmäisessä artikkelissa tutkimuksen kohteina ovat Länsi-Virginiassa heinäkuun 1. päivänä vuonna 1981 toteutettu viinien vähittäismyyntimonopolista luopuminen sekä Iowassa heinäkuun 1. päivänä 1985 toteutettu vastaavanlainen menettely. Iowassa monopolin vähittäismyymlät tosin jatkoivat toimintaansa yksityisten liikkeiden rinnalla aina maaliskuuhun 1987, jolloin Iowan osavaltio luopui myös väkevien alkoholijuomien vähittäismyyntin monopolista. Toisessa artikkelissa tutkimuksen kohteena onkin juuri tämä tapahtuma.

Wagenaar ja Holder aloittavat viinien vähittäismyyntin monopolista luopumista koskevan artikkelinsa tarkastelemalla aiempia samaa aihetta käsitteleviä tutkimuksia. Näitä ovat R. G. Martin Quebeciä koskeva artikkeli vuodelta 1986, Scott Macdonaldin neljää Yhdysvaltojen osavaltiota käsittelevä analyysi vuodelta 1986 sekä H. A. Mulfordin ja M. A. Fitzgeraldin Iowaa koskeva tutkimus vuodelta 1988 (Wagenaar & Holder 1991, 163-165). Wagenaarin ja Holderin aikaisempia tutkimuksia kohtaan esittämiä kritiikki kohdistuu ennen muuta kahteen seikkaan. Wage-

naar ja Holder ovat ensiksikin sitä mieltä, että monopolijärjestelmän purkamista tutkittaessa tulee turvautua pikemminkin pitkän ajanjakson myyntitietoihin kuin haastattelujen avulla hankittuihin muutamaa ajankohtaa koskeviin poikkileikkaustietoihin, kuten esimerkiksi Mulford ja Fitzgerald ovat tehneet. Perusteluna tälle on muun muassa se, että haastatteluaineistot tuovat mukaan lisää epävarmuustekijöitä, koska esimerkiksi raportoimatta jääneen alkoholin kulutuksen määrä vaihtelee tutkimuksesta toiseen. Toiseksi Wagenaarin ja Holderin kritiikki kohdistuu siihen, että aikaisemmissa tutkimuksissa käytetyt ekonometriset menetelmät ovat pulmallisia. Itse he turvautuvat Boxin ja Jenkinsin kehittämiin lähestymistapoihin ja ARIMA-malleihin.

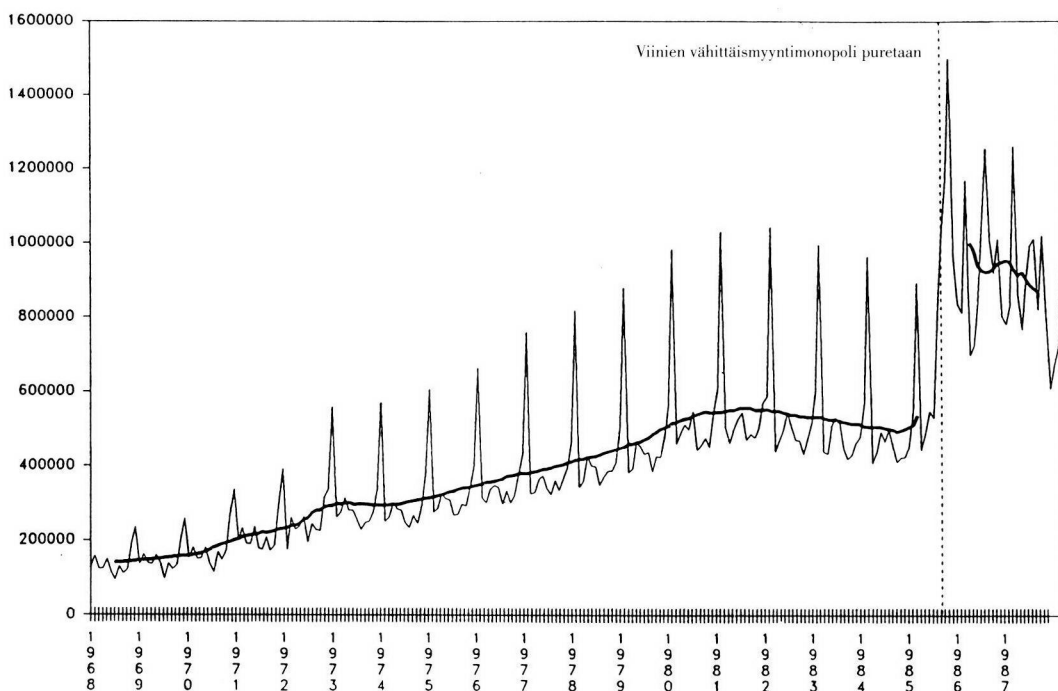
Wagenaar ja Holder käyttävät datanaan alkoholijuomien kuukausittaisia myyntimääriä 20 vuoden ajalta. Tiedot he ovat keränneet erikseen väkevästä juomista, viineistä ja oluesta. Wagenaarin ja Holderin nollahypoteesina on oletus, että monopolin purkamisella ei ole vaikutusta. Analyysissään he ottavat huomioon uusien myymälöiden perusvarastojen luomisen ja kontrolloivat mahdollisen rajakaupan vaikutukset sekä käyttävät muiden osavaltioiden myynnin kehitystä yleisten alkoholijuomien kulutukseen vaikuttavien tekijöiden kontrollina. Kaiken kaikkiaan Wagenaarin ja Holderin ajatusten taustalla on enemmän tai vähemmän selkeästi ajatus siitä, että monopolijärjestelmän purkamisella olisi eräänlainen vakioinen yleismaailmallinen vaikutus. He toteavat esimerkiksi, että ”tarkastelun kohteena olevat toimenpiteet toteutettiin neljän vuoden välein, mikä merkitsee sitä, että havaitut vaikutukset eivät ole jollakin ajankohdalle tunnusomaisia erityisvaikutuksia” (Wagenaar & Holder 1991, 167).

Suoritetun analyysin tuloksia voidaan pitää yllättävinä tai odotusten mukaisina riippuen siitä, mille puolelle käytävää keskustelua lukija on asettunut. Iowassa viinien kulutus lisääntyi 93 prosenttia viinien vähittäismyyntimonopolin purkautumisen yhteydessä. Myös

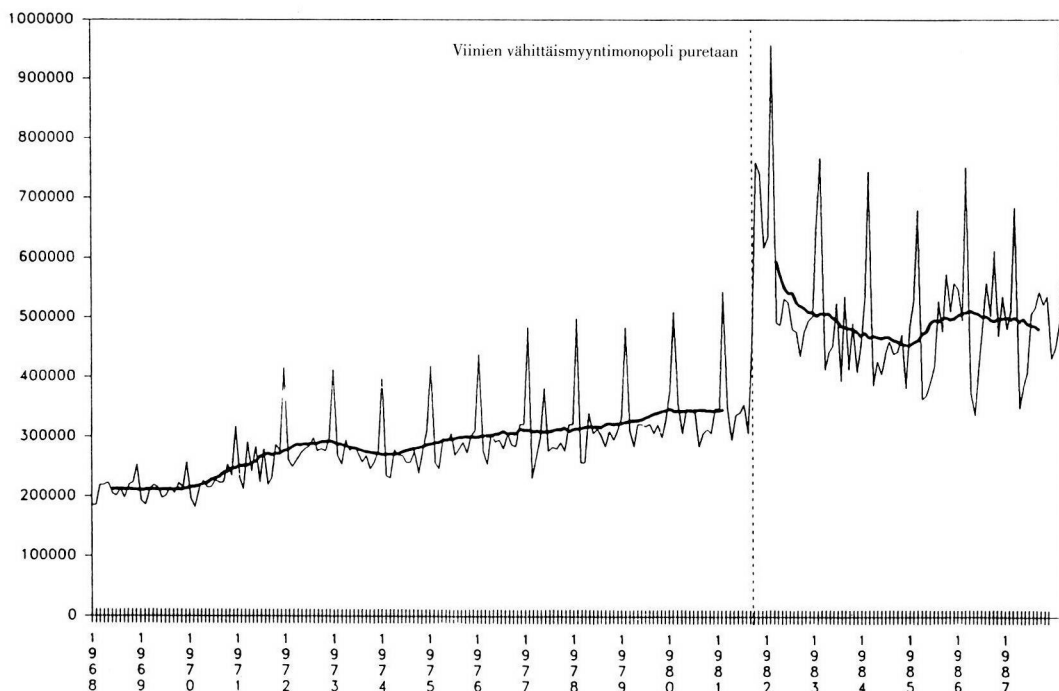
Länsi-Virginiassa viinien kulutuksen pysyvä kasvu oli huomattava eli 48 prosenttia, joskin se oli selvästi pienempi kuin Iowassa. Painotettakoon tässä yhteydessä vielä sitä, että nämä luvut kuvaavat monopolin purkamisen pysyviä vaikutuksia kulutuksen tasoon. Itse järjestelmän muutoksen molemmiin puoliin viinien tosiasiallinen myynti kohosi välillä huomattavastikin enemmän, koska uudet myymälät joutuivat investoimaan perusvarastoihin (ks. kuviot 1 ja 2). Myös tilapäiset uutuudenviehätykseen liittyvät vaikutukset on analyysissa pyritty eliminoimaan.

Wagenaar ja Holder ovat kiinnostuneet myös siitä, missä määrin viinien kulutuksen kasvu saa selityksensä oluen ja/tai väkevien alkoholijuomien kulutuksen alenemisesta. Kirjoittajien luonnontieteisiin kallellaan oleva ajattelutapa tulee hyvin esiin tässä tarkastelussa. Väkevien alkoholijuomien kulutus käyttäytyy kylläkin odotetulla tavalla, eli se vähenee viinien vähittäismyyntimonopolin murtumisen yhteydessä. Olut sen sijaan ei suostu käyttäytymään odotusten mukaisesti. Iowassa oluen kulutus ei alene viinien kulutuksen lisääntyessä, ja Länsi-Virginiassa viinien vähittäismyyntimonopolin murtuminen ja viinien kulutuksen lisääntyminen yhdistyvätkin oluen kulutuksen kasvuun. Taas kannattaa muistaa, että myös oluen kulutusta tarkasteltaessa on kontrolloitu koko maan yleiset kulutustrendit, joten oluen kulutuksen kasvu Länsi-Virginiassa näyttää todellakin olevan jonkinlaisessa yhteydessä viinien vapauttamiseen. Toki Wagenaar ja Holder yrittävät keksiä selitystä tälle ilmiölle: he pitävät mahdollisena, että viinien kulutuksen kasvu olisi lisännyt juomistilanteita ja että sitä kautta oluen käyttäjiinkin kohdistuisi juomista lisääviä sosiaalisia paineita. Toisaalta he toteavat myös, että tämä selitys on ristiriidassa väkevien alkoholijuomien käytön kehityksen kanssa; olisihan juomista lisäävien paineiden pitänyt kohdistua myös väkeviä alkoholijuomia suosiviin yksilöihin. Kaiken kaikkiaan: sen sijaan että kirjoittajat venyttäisivät sosiologisen mielikuvituksensa äärimmilleen, he

Kuvio 1. Viinien myynti Iowassa 1968–1988, litraa

Kuvio 2. Viinien myynti Länsi-Virginiassa 1968–1988, litraa

pikemminkin vierittävät syyn metodinsa niskaan toteamalla: ”Lyhyesti sanottuna suoritetut analyysit oluen ja väkevien alkoholijuomien käytön korvautumisesta viineillä tuottavat ristiriitaisia tuloksia” (Wagenaar & Holder 1991, 169).

Kuten edellä todettiin, muutokset Iowassa eivät pysähtyneet viinien vähittäismyyntin siirtoon osavaltion monopoliliikkeistä yksityisiin liikkeisiin. Vuoden 1987 maaliskuussa kaikki osavaltion monopolimyymlät suljettiin ja väkevien alkoholijuomien myynti aloitettiin luvan saaneissa yksityisissä liikkeissä. Tämän tapahtuman vaikutusten selvittämiseen pureutuu toinen tarkasteltavista artikkeleista (Holder & Wagenaar 1990). Tässä artikkelissa Holder ja Wagenaar tarkastelevat väkevien alkoholijuomien myyntin aloittamista yksityisissä liikkeissä Iowassa samaan tapaan, kuin he olivat aiemmin tarkastelleet viinien myyntiä. Artikkelin on edellistä vielä hieman teknisempi, joten siitä saa hyvän kuvan tarkastelun etenemisestä samoin kuin tarkastelussa käytetyistä tilastollisista menetelmistä.

Tulokset ovat samansuuntaiset kuin ne, jotka saatiin viinien vähittäismyyntimonopolin purkamisesta. Väkevien alkoholijuomien vähittäiskaupan monopolista luopuminen – tukkukaupan monopoli jäi yhä Iowan osavaltiolle – lisäksi väkevien alkoholijuomien kulutusta 9,5 prosenttia. Korostettakoon jälleen, että kyse on pysyvästä vaikutuksesta, jota laskettaessa on otettu huomioon perusvarastojen muodostuminen.

Korvautumista koskevat analyysit osoittavat, että väkevien alkoholijuomien kulutuksen lisääntyminen tapahtui osittain viinien kulutuksen kustannuksella: viinien kulutus

aleni 12 prosenttia. Oluen kulutukseen väkevien alkoholijuomien vähittäismyyntimonopolin purkaminen ei sen sijaan vaikuttanut. Muutos ei myöskään vaikuttanut osavaltion rajoilla käytyyn alkoholikauppaan. Koska väkevien alkoholijuomien kulutus 100 prosentin alkoholina on noin viisi kertaa suurempi kuin viinien kulutus, johti monopolin purkaminen siten korvautumisesta huolimatta alkoholin kokonaiskulutuksen lisääntymiseen.

Artikkelin lopussa kirjoittajat pohdiskelevat tulostensa luotettavuutta ja ajattelutavalleen uskollisina toteavat, että vaikka luonnollinen koetilanne antaa poikkileikkaustutkimuksia paremmat mahdollisuudet arvioida eri toimenpiteiden vaikutuksia, olisi optimitilanne toki sellainen, jossa tutkijat voisivat satunnaisesti valita ne osavaltiot, joissa monopoli purettaisiin. Yhteenvetona voi sanoa Wagenaarin ja Holderin tekstien olevan konstailematonta, loogista ja pätevää, joten työtä on niillä, jotka haluavat osoittaa, ettei monopolien purkaminen Yhdysvalloissa ole lisännyt alkoholin kokonaiskulutusta.

Yhdysvaltojen kokemukset ovat mielenkiintoinen ja arvokas lisä niihin lähinnä Suomessa ja Ruotsissa 1970- ja 1980-luvulla suoritettuihin tutkimuksiin, joissa selvitettiin keskioluen kulutuksen kehitystä siinä yhteydessä, kun keskioluen myynti siirrettiin monopolin myymälöistä elintarvikeliikkeisiin (ks. esim. Österberg 1992). Ei ole itsestään selvää, että tutkimustuloksilla on vaikutuksia alkoholipolitiikan muotoutumiseen; nykytietämyksen valossa on kuitenkin hyvin selvää, että monopolijärjestelmän purkaminen lisää alkoholin kulutusta, joskin kulutuksen kasvun tarkka määrä on aina yhteydessä asianomaisessa maassa vallitseviin olosuhteisiin.

KIRJALLISUUS

Holder, Harold D. & Wagenaar, Alexander C.: Effects of the elimination of a state monopoly on distilled spirits' retail sales: a time-series analysis of

Iowa. *British Journal of Addiction* 85 (1990): 12, 1615–1625

Macdonald, Scott: The impact of increased availability of wine in grocery stores on consumption:

Four case histories. *British Journal of Addiction* 81 (1986): 3, 381–387

Mullford, H. A. & Fitzgerald, M. A.: Consequences of increasing off-premise wine outlets in Iowa. *British Journal of Addiction* 83 (1988): 11, 1271–1279

Smart, R. G.: The impact on consumption of selling wine in grocery stores. *Alcohol and Alcoholism* 21 (1986): 3, 233–236

Wagenaar, Alexander C. & Holder, Harold D.: A change from public to private sale of wine: Results from natural experiments in Iowa ja West Virginia. *Journal of Studies on Alcohol* 52 (1991): 2, 162–173

Österberg, Esa: Effects of alcohol control measures on alcohol consumption. *The International Journal of Addictions* 27 (1992): 2, 209–225.

politiikka

Pätevää tietoa politiikasta

Vuonna 1992 aiheina mm.

- Vallankumoukset itä-Euroopassa
- Vallan salat
- EY-integraation edut ja haitat
- Suomen valta EY:ssä
- Puolueet:
 - byrokratiaa vai demokratiaa?
 - piilopuoluetuen lähteet

Julkaisija:

Valtiotieteellinen yhdistys r.y.

Tilaukset osoitteesta:

Valtiotieteellinen yhdistys

Yleisen valtio-opin laitos

Helsingin yliopisto

Aleksanterinkatu 7

00100 HELSINKI

postisiirtotili 16424–7

Hallitse politiikkaa!

Tilaa **politiikka**!

Vuosikerta: Suomeen ja Pohjoismaihin 110 mk. Muualle 120 mk. Opiskelijat 55 mk.

Irtotilaukset 30 mk.